

ÜLIÕPILASTE LEHT

№ 5. OKTOBER 1911. AASTANUMBER 1011.

GEORG ZIRKI TRUKK

TARTUS

Sisu:

	Lk.
1. Sind. jur. Johannaes Part f. V. E. ja K. A. P.	1
2. Eesti üliõpilaskond ja praegune silmapilk V. Jõrram.	4
3. Eesti üliõpilasnõorsugu arvudes (järgneb) A. Oinas.	5
4. Vaidluste pidul meile korporatsioonide ja Hõmmiku kultuuri küsimuse üle. J. Kolkas.	12
5. Eesti üliõpilaste omavahelisest läbikäimisest. J. Jans.	21
Kirjandusest	
6. Aksel Kallas luuletajana. M. Josep.	27
Üliõpilaste organisatsioonid	
7. Üliõpilaste organisatsioonide tegevusse väike kutsutud liigete nimekirj.	31
Toimetusele tulnud kirjad	
8. Eesti Üliõpilaste Seltsi kiri läbikäimise asjus Sakalaga ühes Toimetuse lähendusega.	33

ÜLIÕPILASTE LEHT

Eesti edumeeliste üliõpilaste häälekandja.

№ 5.

Oktoober.

1914.

Stud. jur. Johannes Part †

Esimesena ohvrina, mida saatuse meie üliõpilaskonnalt praeguse ilmasõja algul on pärinud, pidi langema Peetrilinna „Põhjala“ ümber kogunud üliõpilasrühma vaimline juht Johannes Part, kelle isiklik mõju aga kaugemalegi, koguni teiste linnade üliõpilasteni ulatas. Seda nägi iseäranis läinud kevadistel „karskuselendudel“, mille kordaminekuks kadunud Peetrilinnas tulist kihutustööd tegi ja mille aegu ta enesele mujaltgi aatevendi võitis ühiste sihtide ja paleuste poole püüdmissel. Rahvuslikka sihte ja kultuurapaleusi oli aga selles ülekeevas pääs palju!

Johannes Part sündis 5. I. 1886., Kolga-Jaanis. Esimese õpetuse sai ta Rõika vabriku elementaarkoolis. Hiljemini õppis ta Viljandi 4-klassilises linnakoolis, mille lõpetamise järele ta Pihkvas II. järgu vabatahtliku eksami tegi ja Tallinna polku vabatahtlikult teenistusse astus. Ta pääsis otsekohe junkrukooli ja lõpetas selle 1908. a. hiilgavalt, mille järele ta Vladivostokki 33. Siberi kütide polku teenistusse astus. Pea tegi ta Habarovskis küpsuseksami ja astus 1911. a. Peetrilinna ülikooli õigusteadust õppima, Eesti üliõpilaste ringkonnades „komeedina“ ilmudes, nagu tema lähem kaasvõitleja A. Schipai „Virmalistes“ kirjutab (nr. 35 s. a.)

Just riigieksami vasta valmistumisel tabas Parti sõjakutse — ja juba 4. sept. ööse langes ta Austria piiril, vaenlase lõhkevast kuulist kesk rinda haavatuna! Ja seda sel silmapilgul, kus temale valmis oldi andma kõrgemat aumärki vaprusel eest, mida muu seas Vene ajakirjanduses on imesteldud ja mida polgu komandör hiilgavaks eeskujuks õppivale nooresoole seab oma kirjas Peetrilinna ülikooli rektorile.

Johannes Partiga on Peetrilinna Eesti üliõpilased, on kogu Eesti üliõpilaskond ja Eesti hõre haritlaste hulk palju kaotanud. Ainuna trööstina on see, et ta aatevennad tema paleuste eest ennast seda elavamalt võitlema kohustavad.

V. E.

* * *

-- „Kas ei keerle lahinguväljal ühetasa kõikide ümber kuulid? Eks sääl ole igal ühel ühesugused shansid tabatud olla? Ja võimalikult ei sega see võitlust, ei tohigi segada. Meie eesmärk on võit, ja nõudmine on, et võidule läheneksime. Pole ju lahingus tähtis, et selle alustajad ka võidulipu püstitõstjateks oleks... See oleks juhusline nähtus. — Tervis... järeldused... need küsimused ei tohi üleüldse harutamisele tulla, sest garantiid pole kellelgi. Kuidas Jakobson suri? —

Muidugi, ei tohi ise mõõga otsa joosta, — niipalju peab igal ühel ettevastust olema, et koorem üle jõu ei tõuseks. Seda pole aga ka tarvis. Küll aga algatada, korraldada, kaasa tõmmata — siis läheb mürisedes! Need on sõbra sõnad sõbrale.“ —

Nii paistab kaasvõitleja Part sõbrale erakirjast, mis ammu enne sõda **tõsise** juhtumise puhul kirjutatud.

Ja nüüd, kus ilus kangelas surm sõnadest kangelasekuju loonud, saavad need karmid read otse prohvetliku tähenduse.

Kuid ei vähenda see sõprade piina, vaid haavab veel teravamalt hinge, näitab veel sügavamalt kadunu väärtust ja suurendab valu, mida isegi surma haruldane ilu vaigistada ei jõua.

Kõik ühised püüdmised, igatsused kui ka päevamured, mida nii mitmed Partiga jagasid, igas ettevõttes tema õlgade päale tublit meheosa usaldades, ei suuda sündinud tõeasjaga leppida.

Ei oska ennast lahti ütelda sellest rõõmsast päikesepaistest, kavatsusrikkast tundesihhist ning tegujulgest arvustussõnast, mis kaasvõitleja Partiga kaasas käis.

Kui ilusaid asju see kõik ei sisaldanud! Enam ja enam Peetrilinna kokkukoguvale teadusjärgulisele noorusele kindlaaluselise ja sõbraliku-kõlapinnalise rõõmsa ühis-kodu loomist — kavatsusi ja unistusi noorte vaimulehvimisest kodumaa pinnal, mis jänuneb, — teetasa andamist igal pool iga mehe aatelistele püüdmistele, avaldumisteede otsimist Eesti rõhutud rinnale Peetrilinna kaugeleulatavates häälekandjates, — mida kõiki kandmas oli leegitsev armastus meie kõikide vastu! . . .

Nii paistis see kokkupuutumise kordadel, nii aval-

dub see kirjadest, millede hulgas üks viimastest sõjaväljalt iseäranis iseloomulik: „ . . . . Olen rõõmus, et mulle osaks on saanud Balti kallast kaitseda . . . . Tervitan kaasvõitlejaid. Surnu kätt! Jõudu nüüd tööle!“

Viimaste sõnadega, mis meie keskel alati kajama saavad, on kaasvõitleja Part ka oma viimase tahtmise avaldanud.

Kostku see neile, kes teda armastasid ja peetagu meeles, et tema armastusrikkale ja tegurõõmsale hingele ainult üks v ä ä r i l i n e mälestusmärk võib tõusta: kestku tema töö ja loitku armastusetuli! K. A. P.

Eesti üliõpilaskond ja praegune silmapilk.

Eesti üliõpilaskond, organisatsioonid ja „Üliõpilaste Leht“ elavad sõja tõttu õige raskeid minutiliseid. Ma ei taha siia rahalist kitsikusest kõnelda, mis küll isegi juba paljuid kaasvõitlejatest piinlikku seisukorda on pannud ja paljudel edasiõppimise küsimuse eitavas mõttes ähvardab otsustada, ma mõtlen siin raskusi, kaotusi ja ohvrid, mis meie vaimlises alal toonud ehk tooma peame; ma mõtlen kaasvõitlejate peale, keda tegev teenistus meil ära on viinud ehk viib. Üliõpilaskonnoorsugu — see „seltskonnat meeolu ja südametunnistuse baromeeter“ ei suuda momendil, kus kõikide mõtted, tunded ja tahted sõja ümber keerlevad, täielikult puhtale teadusele anduda; tema tunneb sõja valusid ja murresid teravamini, kui ükski kiht. Ajalehtedest loeme teateid, kuidas kõigis ülikooli linnades kõrgemate õpiasutuste kasvandikud isamaalikka meeleavaldusi toime panevad, loeme kaasvõitlejate arstiteaduse üliõpilaste eneseohverdavast ülespidamisest haavatu-tele abiandmisel, loeme vaimustavast nõusolekust tarvilikul korral õpitöö maha jätta ja sõjaväekoolidesse astuda, et hõredaks jäänud ohvitseride ridasid täita. Ma ei tea, kudas on lugu teistes linnades, Tartus aga kuulen: seltsimehed, mis tarvis norutada, aega viita, läheme! Ennast ohverdav vaimustuse tuhin päisutab üliõpilaskonnooresoo rinda ja vabatahtlikult astub konnoorsugu lipu alla, et õige asja eest üles astuda, oma kodaniku kohuseid täita. See kõik on suur ja ilus, kui selle all eneseharimise ja kasvatamise töö tuntavalt ei kannataks. Tegevas väeteenistuses oled terveist haritud ilmast lahutatud, ja sind piinab teadmaatus, mis homme sinule, teenistuses olevatele sõpradele ja kogu asjale toob; see halvab terveist sinu tahte-

ja tegujõudu. Iseäranis raske ja valus on õppivale nooresoole ja õieti kogu meie rahvale see kurb tõde, et paljud paremad kaasvõitlejad jäädavalt meie seast lahkuvad. Kui palju usku oli „Üliõpil. Lehe“ asemikul J. Part'il „ilusa elu ja elu ilu“ sisse ja kui palju põhjendatud lootuseid maeti ühes temaga hauda!

Eesti üliõpilaskond elab praegusel momendil õige raskeid minutiliseid; suuri ohvrid on meie käest sõda võtnud ja võib olla, et sennised kaotused midagi pole nendega võrreldes, mis veel ees seisavad ja mida tooma peame. Teadmine aga, et meie oma kodaniku kohuseid täites õige ja ilusa asja eest üles astudes ohvrid toome, andku meile jõudu ohvrid mehelikult tuua ja kaotusi kergelt kanda.

Ka noort „Ü. L.“ tabab sõda lehe esimese ilmumise aasta teise poole algusel. Majanduslik kitsikus igas meie seltskonna kihis annab iseäranis teravalt ennast üliõpilaskonnas tunda ja muudab tuntavasti „Ül. Lehe“ korraliku ilmumise tingimusi. Ülesehitav töö enese harimise ja kasvatamise kallal, omavaheline tundmaõppimine, organisatsioonide vahelise läbikäimise mõtted, ühe sõnaga kogu töö ja sihid, mis „Ü. L.“ omaks ülesandeks teinud, kaotab paljude kaasvõitlejate juures oma endise tähtsuse ja on teise järgu küsimuseks saanud. Loodame, et meie varstine võit sõja lõpetab ja terve ilma sõjatondist, luupainaja alt vabastab; meie tunneme ja teame, et meie tööd ka sõja aegu jätkama peame.

V. Jõu r a m.

Eesti üliõpilasnoorsugu arvudes.

Üleüldised teated *).

Eksternid.

Nagu järgnevad arvud näitavad, on umbes neljandik osa — 23,2% — Eesti üliõpilastest eksternina keskkooli lõpueksami teinud, — mis meie hariduselu kohta üsna iseloomulikuks nähtuseks on. Et meie üliõpilasnooresoo keskel rohkesti eksterne, on tunnistuseks, et meie noores, alles hiljuti kapitalistliku majanduse keerdu kistud seltskonnas väljarabelemise, edasipüüdmise tung suur on, õhutatud suurest tarbest nii meil kui ka laialisel Venemaal kõrgema haridusega meeste järele.

*) V. „Üliõpilaste Leht“ nr. 3—4; siin kohal juhime tähelepanekut eksitava trükivea pääle „Pilk minevikku“-nimelises kirjutuses: lhk. 12, alt 12:s rida peab „m a a o m a n i k k u d e“ olema „m a j a o m a n i k k u d e“ asemel.

Nii Vene kui ka väljamaade üliõpilaste keskel on eksternide arv üleüldiselt kaks-kolm korda vähem. Näituseks oli Tartu ülikooli üliõpilaste ankeedi järele 1907 a. eksterne ainult 7,1⁰/₀. Erakorraliselt kõrge on eksternide arv juudi üliõpilaste keskel, nagu 1909 a. Kiievis peetud ankeet seda näitas: tervelt 37,6⁰/₀. Põhjuseks on siin peamiselt tõkked, mis õpivalitsuse poolt juudi nooresoo keskkoolist eemale tõrjumiseks tehtud. Seesugused välised takistused puuduvad meil, kuid selle asemel sulle ainealine kitsikus suurema hulga eest nooremas õpieas keskkooli uksed kinni.

Eksterne on:

		0/0
Riia	E. meesüliõpilaste keskel	4,0
Tartu	" " "	24,0
Peetrilinna	" " "	26,6
Moskva	" " "	32,0
Saksamaa	" " "	42,8

Meie naisüliõpilaste keskel on eksterne 31⁰/₀, sääl juures Peetrilinnas koguni 40⁰/₀, seega ootamatult hästi rohkem kui meesüliõpilaste keskel. Eesti naisüliõpilase edasipüüdmise visaduse kohta on see hääks tunnistuseks*).

V a n u s.

Suur eksternide arv on pääpõhjuseks, et meie üliõpilaskond võrdlemisi vanem on kui Vene ja üleüldiselt ka väljamaade üliõpilasnoorsugu. Meie meesüliõpilaste keskmine vanus on 23,3 a., naisüliõpilaste — 23,8 a., seega poole aasta võrra kõrgem kui meesüliõpilastel. Vene üliõpilasnooresoo vanusest toome näituseks Moskva ülikooli ankeedi teateid 1893 aastast.

Keskmine vanus fakulteetide järele.

Arstiteadlased	23	aastat.
Õigusteadl.	22,3	"
Loodusteadl.	22,1	"
Keeleteadl.	21,8	"
Matemaatikud	21,7	"

1904 a. Moskva üliõpilaste ankeedi järele oli üliõpilaste vanus veelgi madalam — 21,1 a. Võrdlemisi vanad on Kiievi Juudi üliõpilased: keskmine vanus 23,9 a.

Lähema ülevaate meie üliõpilasnooresoo vanusest annavad järgmised tabelid.

*) Lähemad teated eksternide kohta avaldame edaspidi.

		Meesüliõpilased.	Naisüliõpilased.
		0/0	0/0
17, 18, 19 aastat v.	24 meest	7,5	7,1
20—21	" "	27,5	16,7
22—23	" "	26,3	26,2
24—25	" "	15,7	16,7
26—27	" "	11,3	14,3
28—29	" "	5,6	14,3
30 ja enam	" "	5,0	
Vanadus teadmata	4 "	1,2	4,8
320 m.		100,0	100,0

Meesüliõpilased.

	Tartus	Petriinias	Riias	Moskvas	Saksamaal
	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
17, 18, 19 a. v.	4	7,5	10	12	19,0
20—21 " "	32,0	26,6	24	24	19,0
22—23 " "	28,0	23,4	24	36	9,5
24—25 " "	15,2	13,8	22	4	28,6
26—27 " "	8,8	19,2	6	4	14,3
28—29 " "	7,2	4,3	6	8	—
30 ja enam " "	4,0	4,3	8	12	—
Vanadus teadm.	0,8	1,1	—	—	9,5
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Võrdluseks toome väljamaa üliõpilasnooresoo kohta Praaha (Práha, Prag) ülikooli ja politehnikumi üliõpilaste vanuse tabeli. Tartu ülikooli üliõpilaste kohta on huvitavad tänavu kevadel toime pandud ankeedi teated, mis erakorraliselt kõrget vanust näitavad*). Teated on 1078 meesüliõpilase kohta, kus hulgas pääle vene-
laste eestlased, lätlased, sakslased, juudid j. n. e.

	Eesti üliõpil.	Praaha üliõpil.	Tartu ülik. üliõpil.
	0/0	0/0	0/0
17, 18, 19 aast.	7,5	7,0	3,7
20—21 „	17,5	32,7	22,9
22—23 „	26,3	33,8	19,5
24—25 „	15,7	16,3	16,9
26—27 „	11,3	6,7	16,6
28—29 „	5,6	1,9	10,8
30 ja enam a. v.	5,0	1,1	9,0

Normaalseis õpitingimustes peaks kõrgem kool 26-ks eluaas-
taks ju lõpetatud olema, kuid meie meesüliõpilaste keskel on vane-
maid, täh. 26 ja enam a. vanu mehi ligemale neljandik—23,2⁰/0.

Peetrilinnas 27,7⁰/0

Moskvas 24,0 „

Riias 20,0 „

Tartus 20,0 „

Saksamaal 14,3 „

Meie naisüliõpilaste keskel on see 0/0 veelgi kõrgem—33, mis Peetrilinna ja Moskva naisüliõpilaste arvesse tuleb panna. Vastavalt on ka Moskva naisüliõpilaste keskmine vanus—24,6, Peetrilinnas — 24,3, Tartus aga — 22,1 aastat. Võrdluseks tähendame, et Praaha üliõpilaste ankeedi järele oli üle 26 a. v. üliõpilasi ainult 9,7⁰/0. Iseäranis suur on vanemate üliõpilaste 0/0 meie üliõpilasnooresoo keskel Peetrilinnas ja Moskvast, mis suurelt osalt sellest tuleb, et neis linnades rohkesti eksterne on. Riias, kus eksterne vähe, tõstavad kohaliku üliõpilaskonna vanadust tehnikud (60 0/0 Riia üliõpilastest) oma pikaajalise õpiasu-
tuses viibimisega. Pikk õpiaeg on ka Peetrilinna ja Moskva eriõpi-
asutuste üliõpilastel (eestkätt tehnikud, keda Peetrilinnas 30⁰/0). Tartus on rohkearvuliste eksternide kõrval vanematena

*) Vist on siin. pääpõhjuseks vähene noorte üliõpilaste juuretulek.

üliõpilastena pikemat aega ülikoolis viibivad arstiteadlased. Ankeedi teadete järele oli üle 5 aasta kõrgemas õpiasutuses:

Riias	20,0 ^o / _o	üliõpilastest
Peetrilinnas	11,7	"
Moskvas	8,0	"
Tartus	6,4	"
Saksamaal	—	"

Lõpuks peab meeletulema, et meie üliõpilasnooresoo vaesema osa õpiaega märksa pikendab kõrvalt leivateenistus, kõnelemata kitsastest elutingimustest, mis kogu eluavalduisi kammitas hoides ka edukat õpitööd takistavad.

K u u l u v u s.

Ligemale kaks kolmandikku meie üliõpilastest on Liivimaalt pärit.

	Meesüliõpilastest on pärit:	Naisüliõpilastest on pärit:
	^o / _o	^o / _o
Liivimaalt	64,7	50,1
Tallinnamaalt	28,5	40,5
Mujalt, asundustest	4,7	9,4
Tallinnam.—Liivimaalt; } ei ole teadet annud }	2,1	—

Et Tallinnamaa osa naisüliõpilaste keskel võrdlemisi suur on, tuleb sellest, et Tartu naisüliõpilastelt, kes enamuses Liivimaalt pärit, vähem vastuseid on, kui Peetrilinna naisüliõpilastelt, keda Liivimaalt 44°/_o, Tallinnamaalt 44°/_o ja asundustest 12°/_o. Poolek son Tallinnamaalt ja Liivimaalt pärit naisüliõpilasi ka Moskvas.

Üksikute asukohtade meesüliõpilastest on pärit:

	Liivimaalt	Tallinnamaalt	Mujalt, asundustest (Tallin.—Liivim.)	Ei ole vastanud
	^o / _o	^o / _o	^o / _o	^o / _o
Riias	80,0	20,0	—	—
Tartus	74,4	21,6	2,4	1,6
Moskvas	64,0	20,0	16,0	—
Saksamaal	61,9	28,6	4,8	4,8
Peetrilinnas	43,6	45,7	7,5	3,9

Riiga ja Tartu asuvad seega pääasjalikult Liivimaalt pärit üliõpilased, Peetrilinnas on selle vasta Liivi- ja Tallinnamaa mehi pea ühe võrra. Asunduste osa on ainult Peetrilinnas ja Moskvas enam-vähem silmapaistev.

Nagu seda meie ühiseluliste tingimuste järele ette aimatagi võib, on suurem osa meie üliõpilasnoorsugu pärit maalt, täh.:

maal „lapseeas üleskasvanud“. Huvitav vastolu on siin meie mees- ja naisüliõpilaste vahel.

	Meesüliõpilastest	Naisüliõpilastest
On üles kasvanud	0/0	0/0
Maal	58,4	35,7
Linnas-maal	15,3	11,9
Linnas	26,3	52,4

Veel teravamalt paistab see vastolu, kui üksi Peetrilinna naisüliõpilasi võtta, keda maalt ainult 24⁰/0, linnast-maalt 20⁰/0, kuid linnast 56⁰/0.

Silmapaistev ja iseloomustav lahkuminek on meie üliõpilaste kuuluvuses ka üksikute asukohtade järele. Meesüliõpilastest on üles kasvanud:

	Maal:	Linnas-maal:	Linnas:
	0/0	0/0	0/0
Tartus	68,0	9,6	22,4
Riias	58,0	16,0	26,0
Saksamaal	52,4	23,8	23,8
Moskvas	52,0	20,0	28,0
Peetrilinnas	47,9	20,2	31,9

Kõige enam maalt pärit mehi on seega Tartus, vähem juba Riias — jõukam osa; linnas-maal ja linnas — eestkätt Tallinnas üleskasvanud mehi on võrdlemisi rohkesti Peetrilinnas ja Moskvas.

Mis maa ja linna vahekorrasse üleüldse puutub, siis tuleb ankeedi teadete järele meie linna elanikkude kohta võrdlemisi enam üliõpilasi, kui maarahva kohta, mis ka arusaadav: on ju linnas enam võimalusi, jõukust ja tarvet suurema koolihariduse omandamiseks kui maal.

Nii Vene kui ka suurema osa väljamaade üliõpilaskondade kõrval, kus sagedasti kolmas osa üliõpilastest pärit mõisniku seisusest, pool osa jõukaist kodanluse ringkondist ja vahest ehk ainult 1—3⁰/0 tööliste, „vaese rahva“ keskelt, on meie üliõpilaskond ühiskondlikult võrdlemisi madalal astmel. Teatava lühikese ülevaate meie üliõpilaste seltskondlikust kuuluvusest annavad järgnevad tabelid vanemate elukutsest. Peab juure tähendama, et need teated iseenesest võrdlemisi vähe vanemate jõukusest kõnelevad; selleks tuleb lisaks perekonna sissetulekut silmas pida.

Vanemate (isa) elukutse	Meesüliõpilased 0/0	Naisüliõpilased 0/0
Põllutööline	4,1	2,4
Linna, vabriku tööline	5,0	2,4
Käsitööline	7,2	14,8
Talupidaja	41,8	23,8
Kaupmees	9,4	16,7
Tööstaja *)	5,9	2,4
Ametnik	4,7	14,8
Vaba elukutse	10,0	9,5
Muu teenistus (äriteenija jne.)	9,7	11,9
Ei ole teateid	2,8	2,0
	<hr/> 100,0	<hr/> 100,0

Vanemad (isa)	Tartus	Riias	Saksamaal	Peetrilinna	Moskvas
	0/0	0/0	0/0	0/0	0/0
Põllutööline	4,8	2	—	5,8	4
Linna, vabr. tööl.	3,2	2	—	6,4	16
Käsitööline	8,8	—	4,8	6,4	16
Talupidaja	50,4	34	52,4	35,1	24
Kaupmees	6,4	14	19,0	8,4	12
Tööstaja	3,2	18	4,8	2,8	12
Ametnik	4,0	6	—	7,5	—
Vaba elukutse	7,2	10	9,5	13,8	8
Muu teenistus	12,0	6	4,8	6,6	8
Ei ole teateid	—	8	4,8	4,8	—
	<hr/> 100,0	<hr/> 100,0	<hr/> 100,0	<hr/> 100,0	<hr/> 100,0

*) = „tööstuse ettevõtja“

Meesüliõpilaste vanematest on seega umbes kaks viiendikku talupidajaid, naisüliõpilaste vanematest ainult neljandik, Peetrilinnas koguni 16⁰/_o. Suurem osa naisüliõpilasi on pärit linna kaupmeeste, käsitöölise, ametnikkude ja haritlaste perekondist. Mis teistesse elukutse rühmadesse puutub, siis jäävad nad kõik üksikult varju talupidajate kõrval. Iseäranis rohkesti on talupidajate perekondist pärit üliõpilasi Tartus, — umbes pool osa kohalikkudest üliõpilastest; Riias, Peetrilinnas selle vasta umbes kolmandik osa. Kõige kirjum oma ühiselulise kokkuseade poolest on Peetrilinna üliõpilaskond: 12⁰/_o tööliste, 6⁰/_o käsitöölise, 14⁰/_o haritlaste, ligemale 8⁰/_o ametnikkude perekondist jne. Üsna demokraatlikku laadi on Moskva üliõpilaskond: 20⁰/_o tööliste, 16⁰/_o käsitöölise perekondist. Riias on selle vasta rohkesti meie maaomanduse ja kodanluse jõukamate ringkondade edustajaid: tööliste, käsitöölise perekondist ainult 4⁰/_o, kuid 14⁰/_o kaupmeeste, 18⁰/_o tööstajate, 10⁰/_o haritlaste perekondist, kelle aasta sissetulek sagedasti 2000—3000 rbl ümber.

(Järgneb).

Vaidluste puhul meie korporatsioonide ja Hommiku kultuura küsimuse üle.

Meil on katseid korporante iseloomustada. Igaüks iseloomustajatest esineb imega, nagu ei oleks tal ühtegi tumedat kohta kogupildis meie korporantidest ja iga üksikvaatleja arvab, et ainult tema trehvavalt korporandi tüüpust tabanud, temast tõtt selle lõpuvormis väljendades. Nõnda konstateerib Jans keskaja vaimu lehvimist meie korporantide pääl (Tartu Pvl. nr. 154). E. L. leiab meid tõsiste looduselaste sarnastena, kelle mõtteviis siiski imelikult meie endi ligemast minevikust pärit (Tartu Pvl. nr. 140). Oinas oletab meie täielikku sarnasust Saksa üliõpilastega (Ü. L. nr. 3—4), Luts jälle loeb meid jõuka kihi tõusikuteks, kellel isegi sotsiaalsed kalduvused puuduvat (Ü. L. nr. 2). Täie südamerahuga võiks vaikida kõigist märgitud vaadetest, mis juba äärmiste vastolude tõttu (tihti koguni samas üksikvaates) väga selgesti kõnelevad, kui kaugel meil tõest ollakse ja et alused, millele meie vastased ehitavad, igale soovitavale äärmusele vastavad. Aga meid sunnib imestama kangekaelsus, millega kohmakaid vaateid katsutakse kinni hoida, koguni avalikkuse omanduseks teha, nõnda et tõsiselt kahelda tuleb, kas ei ole meil siin juurdunud eelarvamistega tegemist? Tembeldatakse tõeasjadeks enesele isiklikult

meeldivad mõtted, millel iga tõsine alus puudub. Ei võeta vaevaks järele vaadata kõige otsekohesemaidgi allikaid, millele asemel ise oletusi esitatakse.

Tallinna Päevalehes nr. 123 imestas herra P. Treiberg: kuidas olevat juletud meie ajal avalikult korporatsjoone kaitsta? Mis tarvis soovitavat mina korporatsioonide iseloomustamisel uuema aja teaduse nõuete täitmist; küllalt nende üle otsutamiseks neid ühise tundemärgi alla viia, nende individuaalseid iseäraldusi täiesti kõrvaldades. Ei maksvat ka ankeedi vastuste arvu nähtuse võrdleval kindlaksmääramisel tähele panna: küllalt kui mõnigi ankeedi teade käepärast, mille põhjal korporatsioonide külge saaks hakata, sest muidu olla nad juurepääsmatud. Nõnda üleüldine mulje seisukohast, mis sedavõrd iseloomulik, et ta küllalt selgesti ise enese eest kõneleb.

Tartu Päevalehes nr. 154 kõneleb Jans vasetatud kuubedest ja Hommiku kultuurast. Et enesele edaspidiseks kõneks soovitavat pinda luua, teeb Jans omavolilisi märkusi, niiviisi minu vaateid sihilikult muutes. Kui ma artiklis osa meie üliõpilaste organisatsioonide olen ütelnud, tuleb seda ka nõnda mõista, ja asjata katsub Jans seda lauset aluseks tarvitada, millele ta oma ägedaid korporatsioonivaenulisi oletusi võiks ehitada. Ei olegi meil niisuguseks lahutamiseks tõsist põhjust, sest ammu peaks meil selge olema, et mõne koduse üliõpilaseltsi ja korporatsiooni vahel Lääne ja Hommiku kultuura võrdlemisel lahkumineku puudub, kuna meie kodused ja Hommiku kultuura mõjude alla sattunud seltsid siin kohal lahkradu käivad.

Niisuguse minu mõtete omavolilise muutmise kõrvaldamisega kaotab Jansi artikkel isenesest oma aluse ja eesmärgi, kuid avaldatud vaadete isevärki põhijoonte tõttu käsitan neid ligemalt, väiklasi vaateid kõrvaldades, nagu näituseks katset seletada üliõpilaste kultuuratundmist rätseppade riidemoodide tundmisega, olgugi, et autor isegi lõpuks sügavamalt järele mõteldes vabandab, et toodud nähtus, kahjuks, üliõpilaste kohta ei käi. Samuti jätan väljaspoole vaatepiiri rea üteli, mille käsitamise siin kohal tarbetumaks ja kohatumaks pean ja millel ainult nende autori isiku karakteriseerimisel tähtsust võiks olla.

Jansi tõenduse järele olla minu artiklis põlgust venelaste, isegi kaastöötajate Vene üliõpilaste vasta avaldatud. Põhjuseks olla minu järgmised read: „On ju meie korporatsioonid meie rahva keskkohas tekkinud ja omandavad rikkumatu rahvavaimu omalt otsekoheselt ümbruselt. Võrdlemisi halvemal järjel on osa meie üliõpilasi kaugel kodust, võõras ümbruses. Ei ole ka ime, kui mõnel puhul vasetatud tushurkades ilutsetakse, arvami-

ses, et meie rahva vaimu Neva lained kannavad. Kuid võõrsil paistab päike, mis sibulapõldudele naeratab, puhub tuul, mis Kaspia laineid kaisutab. Varjaku meie hõbeselget Emajõe pinda niisuguste tuulte eest tihe Taara tammik ja selgugu meid soojendavad päikese kiired, murdudes läbi Peipsi laineid“. Et need read mitte venelaste, vaid järeleaimatud venelaste kohta on mõeldud, kes kõrgis eneseteadmises meie rahva vaimust ja omist ainuõigustest tema päälle kõnelevad, oleks Jansile selge pidanud olema. Kõnelen ju alguses selgesti meie üliõpilastest, kes kaugel Neva kaldal ainukesed õiged meie rahva edustajad tahavad olla. Samuti peab lõpulauset tähele panema, kus nõutakse, et meie noorte võõraste mõjude alla sattunud vaated läbi meie olude prisma peavad murduma, enne kui neil põhjust oleks avalikkuse ees oma meelsusega kiidelda. Tahaksime seda lauset aga Jansi moodi venelaste vasta sihituna vaadelda, järgneks vaate maksvus, nagu soojendaks meid Vene vaim ja meelsus, mis iseenesest Vene vaenu mõtte vastand. Ka on sõna „sibulapõld“ ainult võõraste olude märkimiseks tarvitatud, nagu sõna „kadakasaksi“ rahvuslikku järeleaimajat märgib. Ei haava veel sugugi õiget sakslast rahvusliku jooksiku kohta sõna „kadakasaks“ tarvitamine. Nõnda pidi Jans hingeliselt kokku kõlama seisukohaga, et meid Vene vaim ja meelsus soojendavad, kui ta neid ridu võõraste vasta sihituna vaatles. Niisugusest kokkukõlast kõnelevad ka read, kus autor oma mõtteosalisi tushurka meeste mõttelisteks, s. t. Vene mõttelisteks nimetab. Meid sunnib aga imestama, et meie rahva poeg siin kohal midagi ebaloomulikku ei näinud. Tähendab, keskaja vaimu konstateerimise imelikku alust — põlgust teise rahvuse vastu ei tule otsida minu artiklist, vaid selle alus seisab Jansi vabades oletustes ja üliõrnuses Hommiku hiilguse vastu.

Põhjendamatu on ka Jansi ärevus Hommiku iseseisva hiilguse tõenduse puhul. Keegi ei ole ju tahtnud üksikute Vene kultuuravoolude edustajate päälle varju heita: neist ei ole ju kõneldudgi. Kuid meid ärgu ka nii naiivseks peetagu, nagu suudaks Jans selgeks teha, et suurem osa Vene kultuurakasvust Lääne eeskujul ei ole sündinud ja nagu valgustaks see ilma iseseisva hiilgusega. Tuletame siin kohal ainult inimesesoo kultuuraloolast Honeggeri meele, kelle töö ka venelaste eneste poolt hinnatud*). Sääal seisab: „Keskajal oli Vene kultuur Byzanzi mõju all, mis ise poolaasialiku iseloomuga ja seisakule pühendatud. Pööre tõi venelastele tataride päaletungimine XIII. aastajal, mis iga kultuuraaluse hävitas. Ainuke kasu tataride valit-

*) Ilmunud „Образование“ kaasandena.

susest — tähelepanemiseväärt osavus Aasia rahvastega assimileeruda ja selle tõttu eduvõimalused Aasias. Pääle Mongoli ikke alt vabanemise hakkas Venemaa uuesti oma edukäiku, ja seekord omandavad venelased Lääne kultuura“. Ei või me ka sugugi eitada ajalooliselt tuntud püüdeid Läänele ligineda, missugune vool iseäranis Peetrist saadik mõjule pääseb. Kui kaugele aga Läänest omandamisega on jõutud, iseloomustavad hiljuti „Retshi“ veergudel ilmunud Vene isamaalase ja parema oludetundja read: „Venemaa ei ole veel Euroopa, vaid seisab arenemises ülemineku astmel Aasiast Euroopasse“. Sama iseloomulik on praeguse Vene hiilgavama tähe Metshnikov'i väljamaal viibimise põhjendus: „Venemaa ei ole veel küllalt edenenu, et sääal puhas teadus võimalik oleks“. Või saadavad meie kõrgemad õpiasutused järjest omi paremaid jõudusid Läände iseseisvat hiilgust omandama? Samuti kõneleb kultuuraastme kõrgusest väga selgesti statistilistel teadetel põhjenev aksioom, mille järele madal tsivilisatsioon vaesuse ja kõrge üleüldise surevusega esineb, kultuura kasvuga aga üleüldine käekäik paraneb ja keskmine vanus tõuseb. Surevuse koeffitsient oleks aga Norras — 17, Inglisemaal — 19, Venemaal — 39. Sama huvitav siin kohal on laste surevus. Kuna Rootsis iga 1000-dest lapsest esimesel eluaastal 137 sureb, on Venemaa kohta see arv — 300. Ehk vaatleme Vene tööstust. Ammu see oli, kui ajalehtede veergudel kõmu sünnitas majandusteadlase Blondeli teade, et isegi Moskva ümbruses on ülikaal tööstuses võõraste käes, kuna piirimaad ainult võõraid ettevõtjaid tunnevad. Sarnaseid nähtusi võiks igašt kultuuraharust tuua, kuid liiga kaugele viiks üksikasjalik tõendus.

Jansi järele ulataks rahva kultuuraastme äramääramiseks juba tema ilukirjandus. Kuid rahva kultuura sisaldab terve üleüldise edu, kõigis tema avaldustes. Kultuuriline kasv tähendaks rahva igasuguste jõudude ja omaduste kasvamist, nagu kõlbuse mõistete arenemist, mõistuse võimete süvenemist, üleüldist kunsti edenemist ja tehnika kogemuste suurenemist. Nõnda peab vaatlema rahva kultuuraastme äramääramisel tema kõlbust, mõtteteadust, usku, kunsti, üleüldist haridust, ühiskondlik-poliitilisi olusid, kirjandust, keelt ja kõiki tehnika harusid. Ainult nende summeeritud vaimuavalduste põhjal võiks esitada otsuseid rahva kultuurilisest kõrgusest. Üksikutes kultuuraharudes avaldatud vaimuomadused ei tõenda ka sugugi veel rahva kultuuralist väärtust: loevad ju kultuuraloolased perslasi lõhkujaks rahvaks, olgugi et neil luulekunst kõrgel seisis. Kuidagi tõendav ei ole sellepärast Jansi katse tõendada Hommiku iseseisvat hiilgust üksiku kirjanduseharu — ilukirjandusega. Päälegi ei ole Tolstoi

ja Dostojevski inimesearmastuse idee kultuurilooline uudis, et selle najale kultuura iseseisvuse tõendust võiks rajada: Buddha ja Konfuzius on teatavasti kultuurilooliselt selle idee varemad edustajad. Ka kuuluvad Turgenevi, Dostojevski ja teiste paremad ilukirjanduslikud tooted minevikku, kuna praegused venelased isegi väikearvuliste Skandinaavia rahvaste ilukirjandusest taha jäävad.

Avaldatud vaated võivad siiski teatavas mõttes huvitavad olla: võõraste olude närvlik kaitsmine, mis isegi liialdustele ruumi lubab ja mille läbiviimisel abinõusid valitud ei ole, on meil kindlaks pandiks oletamisel, et lahkumineku põhjuseid meie üliõpilaskonnas mitte Lutsu moodi milleski võimatus ei tule otsida — inimese sotsiaalsete instinktide eitamises, vaid loomulikum oleks neid lahkumineku aluseid Lääne ja Hommiku kalduvustega seletada. Ja seda olengi ma tahtnud ütelda, et osa meie üliõpilaste organisatsiooni Läänest tahab laenata, mis meile vaja, kuna teine osa sama Hommiku kaudu ulatavalt vastakajalt loodab saada. Siit välja lugeda, nagu tahaks meie korporandid Lääne tundmisega kelkida, oleks küll väga raske. Ei olegi ju puudutatud küsimust, kui kaugemale me Lääne või Hommiku tundmises oleme jõudnud. Ka ei või niisugust küsimust Jansi moodi rätseppade abiga ja vabade oletustega seletada, sest samuti tõendav oleks iga risti vastakane väide. Kui meil aga kelkimisest juttu on, siis tuleb küll Jansi artikkel esile võtta, iseäranis kohad, kus koolipoisilikult numbritega kelgitakse, (ilma tõsise põhjusetagi), väljaspool korporatsioonilist vaimu seisvaid üliõpilasi kui meie kunsti, teaduse ja poliitika või jälle Euroopa keelte tundjaid esitatakse. Viimane küsimus on ka omas aluses võõriti ülesseatud. Ei tunne ju meie iseäralikku korporatsioonilist vaimu, küll aga Eesti vaimu. On aga meil juba kultuuravooludest juttu, oleks huvitav vaadata meie vaimlise voolude edustajaid Lääne kalduvuste ja Vene mõtete viisi seisukohast, ilma kunstlike vaimude üles leidmata. Kuid missugune oleks vastus siis?

Üliõpilaste Lehes nr. 3—4 kaitsesin seisukohta, et iga meie korporatsioon individuaalsete omaduste tõttu iselaadi on ja sellepärast ka iseäraldi vaadeldud peab saama. Seda oletust tõendasin, minu arvustaja sõnadega kõneldes, uuema aja teaduse nõuetega. Minu teada asub ka de facto üksikküsimustes niisugune lahkuminek meie korporatsioonide vahel. Sellepärast oleks Jansi kõigi korporatsioonide kohta käivate oletuste ümberlükkamiseks küllalt vaadelda vastuseid, mida andsid sellekohased küsimused ühes meie korporatsioonis. Need vastused näitavad, kui ülekohtune on suutnud olla Jansi oletades, et meie korporandid avalikkudest ettevõtetest — Jansi artiklis E. K. S. ja Vanemuisse

sissesõitnud muusikamehed — eemale hoiavad. Nimelt on tähele- pandav arv korporatsiooni liigetest korralikult E. Kirj. Seltsi koosolekutel ja Vanemuise sissesõitnud muusikameeste õhtute- viibinud. Vastuses kurdavad veel mõned, et suurem osa Eesti seltskonnast väljaspool Vanemuist toimepandavil muusikaõhtu- tel nähtavasti sihilikult puudub, sellega näidates, kuidas meil vaba kunsti kõrgust hinnata suudetakse. Jseloomuliku pildi süü- distusest annab ka E. Kirjand. Seltsi viimane liigete nimekiri. Ei leidnud ma säält ühtegi nime, kes ka selle üliõpilasseltsi aja- kohases nimekirjas oleks seisnud, kus Jans liige on, küll aga korporatsioonide liikmeid. Või arvab Jans, et viimane fakt seltsi liigete iseäralikust osavõtmisest tunnistab? Edasi süüdistas Jans korporante tantsumoodidega iseäralikus uhkustamises. Herra Hiob, kelle juure Jans juhatas, seletas aga, et kõige hoolsamaid tantsu- moodude „tudeerijaid“ kusagilt mujalt tuleb otsida. Nimelt olla ainult seltsi liigete rühm iseseisva modernima „Tango“ kursuse toime pannud. Mitte vähem selget tunnistust Jansi tõearmastu- sest ei anna numbrite revideerimine Tartu üliooli õigusteaduse osa- konna kantseleis, mille põhjal autor otsusele jõudis, et korporandid vähem viljakalt omis töis edenevad, kui tushurkameelsed. Et mul küllalt põhjust oli niisuguse oletuse juures kahelda, pärisin samast kantseleist samasugust juhuslikku ülevaadet. Vastati : „Sarnaseid ülevaateid anname ainult ametikohtadele. Eitame iga- sugust võimalust, nagu oleks keegi era isik kuidagi siit sarnast ülevaadet saanud. Iga niisugust teadet tuleb lausa valeks pi- dada“. Iga ametnik üksikult tõendas seda sama. Edasi seletas õigusteaduskonna dekaan professor baron Freytagh von Loring- hoven, et korporantide keskel väga häid õppijaid on olnud. Ei saa ka kuidagi tõendada, nagu oleks keskmiselt korporantide vastused nõrgemad. Ka soovitas dekaan professorite vahelist ankeeti toime panna, mis ehk huvitavat valgust korporantide ja mitte-korporantide edasijõudmise pääle heidaks.

Peenetundelisemad, kuigi mitte õnnestanud, on Tartu Päe- valehe 140-das numbris E. L. poolt toodud vaated. E. L. on nõus, et „asi mitte vormis, vaid sisus seisab, ja et seda sisu parem Läänest kui Hommikust oleks laenata. Teine asi on aga, mida ja kuidas laenata. Meie pääviga pole mitte selles, et me siit või säält laename, vaid et me igaltpoolt naiivselt laename, ilma et ise laenu tähtsust õieti hinnata oskaksime. Nagu looduselap- sed kahmame me ilma pikema jututa selle järele, mis silma all ja mis kirev. Ei suuda meid tihti seegi mõtlema panna, et põli- sed kultuuramehed just sihukesi järeleaimajad kõige rohkem põl- gavad, — Eesti värvikandjatel ei võiks ju teadmata olla, kuidas õiged Saksa burshid nende pääle vaatavad“.

Nõnda on E. L. põhjasmõttelikult Läänest laenamise poolt, kuid siin pidavat vahet tegema, mida ja kuidas laenata. E. L. põhjal edasi: sellepärast, et me igaltpoolt naiivselt laename, ilma et ise (K.) laenu tähtsust õieti hinnata oskaksime, peab ainult seda laenama, mida põlised kultuuramehed, õiged Saksa burshid ei põlgaks ja laenama peab nõnda, et needsamad kultuuramehed kuidagi halvaks panevalt laenajate pääle ei vaataks. Kuid kas ei oleks niisuguste E. L. mõtete läbiviimine magus unistus herrade Volckide ja Tiedeböhlidele nende eestkostmise õiguste laiendamise katse puhul? Kuid vist nemadgi ei suuda praegustes oludes nende unistuste läbiviidavuse mõtte juures pikemalt peatada, ja magus muigatus kaob esimesel kokkupuutumisel reaalsusega. Meil lubatagu küll kahelda nende herrade põliste kultuurameeste häätahtlikkuse juures meie vasta, ja meid ei või keegi märatsejateks nimetada, kui enesele siin eestkostmisest vaba tegevusvälja nõuame otsustamisel, mida ja kuidas laenata.

Võõriti on ka meie seltside ja korporatsioonide alkoholi küsimuse korraldus Üliõpilaste lehest refereeritud. Päärõhku Lutsu sellekohase oletuse ümberlukkamisel ei pannud ma mitte selle pääle, et meil niisama seltse kui korporatsjoone on, kus alkoholi tarvitatakse, vaid toonitasin, et Luts nendest korporatsioonidest vaikides mööda läheb, kus alkohol enesele juba algusest saadik kodu pole leidnud, vastandiks nendele seltsidele, kus alkoholi ülistajaid tunduv hulk on. Sellepärast oleks ülekohtune E. L. poolt kõigile meie korporatsioonidele neid halbusi külge luuletada, mida alkoholi kurjasti tarvitamine enesega kaasa toob.

Isevärki romantikaks, mille alused inimesele sugugi igal ajal omased ei olevat ja mille edasikandvat jõudu E. L. eitab, nimetab autor minu hoiatust, olgugi varjatud vormis väljendatut, et meie mitte üleliia võõraste mõjude alla ei satuks, ja nõudmist, et iga väljastpoolt sissetoodud kultuuraväärtus enne läbi meie olude prisma peab murduma.

Sugugi usutav ei ole läänekultuura korporatsioonides läbilõõmise määra seletus korporantide ankeedist osaaõtmise arvuga. On ju korporatsioon Vironia liigestest 53, 9⁰/₁₀₀ vastanud, kuna paljukiidetud sotsiaalsete instinktidega vabad Peetrlinna seltsid samuti 56, 5⁰/₁₀₀ vastuseid andsid. Päälegi tuleb silmas pidada, et siin ka selts juure tuleb, kes ise ankeedi korraldaja. On ju läänekultuurilises Praahas*) üliõpilaste ankeet palju soodsamis tingimustes 32⁰/₁₀₀ korralikka vastuseid annud. Nii ei tule vastuste väikest arvu Tartus mitte korporatsiooni, kui niisuguse ar-

*) Tshehi õigekirjutuse järele (Práha). Ül. Lehe toim.

vesse lugeda, vaid neid põhjusi tuleb mujalt otsida. Päälegi ei maksa kõigi korporatsioonide kohta süüdistus juba sellepärast, et ankeedi toimepanekul kahte neist veel olemaski ei olnud.

E. L. teeb mulle etteheite, et ma niisuguse vananenud vaatega olevat esinenud, nagu koondamise nõue. Tema arvates arenevat ühiskond erinemise ja sisemise võitluse läbi, kuna koondamine täiesti üleaurune olevat. Nõnda on E. L. toodud ühiskonna arenemise seadusse võtnud katkendid Spenceri üleilmsest ja Darwini bioloogilisest arenemise seadusest. Et E. L. poolt toodud ühiskonna arenemisformeli tähtsust öieti hinnata, vaatame lähemalt neid edu seadusi, millede osadest E. L. oma koos seisab. Spenceri järele edeneb ühiskond integreerimise ja erinemise läbi, kus integratsioon üksikute laialiste osade koondumist ja esialgse ühetaolisuse mitmekesiseks muutumist tähendab. Arenemine sünnib iseenesest, ilma inimese tegevusest ja mõjuavaldamisest, on *évolution spontanée*. Arenemise kõrguse astme määrab ära erinenud osade koondumise määr. Täielikum ja rohkem arenenud on ühiskond, kus isik täiesti ühiskonna varju jääb, iseseisva ühiskonna eesmärkide saavutamiseks olemas on.

Kuid Spenceri arenemise seadus kannatab tõsiste puuduste all. Isik ei suuda kunagi täiesti oma iseseisvust, iseolevust kaotada ega ainult iseseisva ühiskonna tööriistaks olla. Ei ole ka inimese seisukohast sugugi täielik ühiskond, kus isik täiesti hävib iseseisva ühiskonna kasuks, vaid eeskujulikuks loeme me ühiskonda, kus isikule võimalikult vaba ja mitmekesine elu on võimaldatud. Sellepärast võib ühiskond väga hästi valminud olla oma olemasolu alal hoidma, ja üksikud isikud suurepäraselt erinemises edenenud, eeskujulikuks, ideaalseks ei nimeta me niisugust ühiskonda veel sugugi, olgugi et objektiivselt koondumine ja erinemine ühiskonna arenemises tähtsat osa edendavad. Spenceri seaduse läbiviimine tähendaks ka isiku mõju avaldamise ja mõistusest pandud püüete eitamist edu protsessis. Mõtlesime isiku seisukohast vaatleb Spenceri formelit Michailovsky ja tuleb koguni isesuguse eduseaduse juure: ühiskonna arenemine seisab isiku ühtesoodu kasvavas täiuses, kuna erinemine võimalikult väike üksikute isikute ja suur isiku orgaanide vahel peab olema.

E. L. arvates oli minu koondamise nõue vananenud. Kuid nüüd näeme, et se tähtsam osa samast Spenceri eduformelist oli, mille katkendi E. L. kui midagi uut tõi. Kuid koondamise nõudega ei ole ma sugugi ühiskonna arenemise seadust tahtnud anda, (missugusel korral minu nõue, nagu E. L. omagi tõesti vananenud oleks olnud), sest meie aja teadus märgib veel teisi egurid edu protsessis, — vaid selle seadsin kui praktilise nõude

üles. Tahab E. L. aga koondamise mõtet selle aluses eitada, peab ta A. Smithi tõenduse kooperatsiooni tähtsuse kohta ümber lükkama ja uuema aja ühistegevust eitama, ühistegevust, mis väga selgesti kõneleb, et veel kindlamalt kui erinemine juhib maailma edu koondumise seadus. Kui me ka kõike seda, mis ette toodud, suudaksime unustada ja erinemisele siiski esimese järgu tähtsuse edu äramääramisel annaksime, jääb meile veel küsimus; milles seisib see erinemise nõue Lutsu artiklis, mille vastu ma koondumise nõudega eksisin? Kas on meil küllalt õigust üliõpilaste erinemiseks nimetada iga katset kunstlikka lõhesid meie üliõpilaste keskel sünnitada? Meil peaks ammu kindel olema, et kõlava parooli all „erinemine“ keegi lõhkuda ega maha kiskuda ei tohi.

Teine tähtsam tegur ühiskonna arenemise seaduses E. L. järele oleks sisemine võitlus, seega katkend Darwini edu seaduse äramääramisest, mille järele edu olemise eest võitlemise ja loomuliku valiku kaudu teostub. Kuid Darwinigi seadus ei suuda meid rahustada. Toob ju iga võitlus paratamata kaotust, seega häda kaasa. Tähendab, võitlus isenesest ei suuda kunagi ühiskonna arenemise eesmärki — võimalikku õnne — kättesaadavaks teha. Seda tõendab ka Malthuse seadus, mille järele inimeste arv geomeetrilises ja elatusvarad aritmeetilises progressis kasvavad. Olgugi, et Malthuse seaduses tähtsad parandused on tehtud, tõsi on siiski, et elatusainete kasvamisel teatud piir on, kuna inimese rohkenemise võimalused peaaegu otsustuse kaovad ja märksa esimestest olenevad. Võitlus üksipäini ei suuda olla ühiskonna arenemise tõsiseks aluseks ka sellepärast, et selle alus inimese egoistlikkudes motiivides seisab, — alalhoidumise tungis, kuna praeguse aja eetika tõendab, et veel kindlamini kui egoism asub inimeses altruism, ja et tulevase edu äramääramisel hingeelulisel motiivil õige suur tähtsus on. Kuigi eluvõitlus ühtesoodu paratamatult edasi kestab, peab ühiskondlik võitluse seadus sotsiaalsete tegurite mõjul märksa muutuma, ja kui tähtis edu takistaja, peab võitlus enne tulevat tõsist edu märksa piiratama; tulevase edu eel, mille alus ei ole alaline võitlus, nagu E. L. arvab, vaid ideaalsemate altruistlikkude motiivide läbitungimine, laialistes hulka-des solidariteedi tunnet sünnitades. Vist mõjub selle motiivi mõjulepääsmiseks ühiskonna edus märksa kaasa praegune Euroopa vapustus, mis arvatavasti paljuidgi oma võitluse koledustega tuleva edu tõsiste aluste kohta kindlale otsusele viib, loodetavasti, sest olgu sõda kui inimsusvaenuline omas aluses; siiski ajab ta uusi sihte inimkonna arenemises, loob uusi ajajärkusi kultuuraloos.

Nõnda ei ole Spencer ega Darwin oma eduformelitega püüvat arenemise seadust suutnud anda, arenemise seadust, mida me võiksime täielikuks lugeda inimsuse seisukohalt ja vastavaks praeguse aja eetika põhjusemõttele. Mitte ilmaaegu ei nõua selle seaduse loomisel omale tähtsust osa majanduslik materialism, kultuuri ajalugu ja psühholoogiline moment. On ju inimeste vahel päälle kooperatsiooni ja võitluse mitmesugused kõlbuslikud ja emotsionaalsed vahekorrad, mille alus inimese vaimlises iseloomus peitub. Mida kõrgemal kultuuraastmel seisab rahvas, seda tähtsam ja iseseisvam koht antakse vaimlistele huvidele. Nende huvide eitamine Spenceri ja Darwini poolt ühiskonna arenemise seaduse loomisel tähendab mõistusest määratud püüete eitamist edu eesmärkide saavutamiseks ja inimese iseloomu puhtamate põhijoonte tundmatust. Veel vähem, kui Spenceri ja Darwini arenemise seadus, võib nõuda tähelepanekut nende puudulikkude seaduste katkendid sisaldav E. L. poolt esitatud eduformel.

J. K o t k a s.

Eesti üliõpilaste omavahelisest läbikäimisest.

See ei ole meile, üliõpilastele, iseäranis Tartus, uus aine, mille üle järgnevatel ridadele jutt tuleb. Sest saadik, kui Tartu kõrgemis õpiasutustes Eesti soost õppijate arv sadadeni ulatama hakkas, ei võinud ühe mütsi all käimisest enam juttu olla. Tekkisid mõtete lahkuminekid, mis üliõpilaste seltside arvu rohkenemise näol avalikuks tuli, iseäranis päälle selle, kui „ärevusaegade“ tuuled üle maa olid puhunud. Ma ei taha oletada, et ennemalt lahkuminekid olemas ei olnud, ainult seltside asutamiseni see ei viinud, osalt väliste olude sunnil, osalt üksikute üliõpilaste rühmade vähesuse tõttu. Olemasolevad üliõpilaste seltsid seisavad üksteisega teatud vastolus ja mõnes osas läheb see otse vaenluseni, olgugi mitte igapäevases isikulise põlgamise ja jonnimõttes, vaid enam võõristamise näol, mis vist pea igale mehele teatud piirini ülitavana tundub. Enamasti ei saa vastolus olevate seltside liikmed endid vastastikku „kodus“ tunda. „Vastase“ ees katsutakse pea alati teatud „poosis“ olla, mõeldakse enne tuppastumist järele, kas võib sääl ruumis viibida, kus vastase seltsi liige ees on jne. Isegi mingit avalikku vastolu ei tarvitse olemas olla, et tagasihoidlikkust esile kutsuda. Iga üliõpilaste selts elab oma ette elu ja ei ulata palju teiste kodu vaatama.

Niisugune lahkuminek tundub mõnes Eesti ringkonnas otse õnnetusena. Vahetpidamata kostavad kaebused Eesti väikluse üle ja „Eesti Üliõpilaste Selts“ Tartus, kes iseenesest „voolude parlamenti“ kujutab, teeb aeg ajalt ühendamise katseid, viimasel ajal mitte enam kõikide oma katuse alla kutsumise kujul, vaid ühisuste ühisuse mõtet propageerides. Midagi pole neist püüetest senni välja tulnud.

Ma tähendasin ülemalpool selle pääle, et meie üliõpilaste seltside asutamine mõtteliste, s. o. ideeliste lahkuminekute alusel sündis. See ei ole üleüldine arvamine. Senni Eesti avalikus elus juhtival kohal olev ringkond on nii mõnigi kord tõendanud (iseäranis varemajal), et Eesti „parteid“ enam isikulisel kui asjalikul alusel tekivad, nii siis ka Eesti üliõpilaste seltsid. Eesti rahvas olla väikerahvas ja sellepärast ei tohtida meie juures lahkuminekuid olla. Asja tõsisemalt võttes ei saa sellega nõus olla. Midagi ei sünni ilma ilma mõjuva põhjusega. Eesti üliõpilaste ühendamise katseid peab nurjaläinuiks sellepärast pidama, et ühendajad nimelt „väikerahva“ põhjusemõtte ringkonnast pärit olid ja nad loomulikult kunagi ilma tagamõtteta ei toimetanud. Teisi tühise jonniga ajajateks pidades ei tahtnud nad ühendamise näol midagi vähemat, kui kõiki omade arvamine alla painutada. Mingisugust autonoomiat kellelegi lubada ei tahetud. Mitte föderatsjoon ei pidanud Tartu Eesti üliõpilaste seltsidest saama, vaid selts, kus häälteenamus otsuse annab. Põhjendati niisugust nõudmist demokraatliku põhjusemõttega. Praeguse aja demokraatiad seista ju ka häälteenamuse alusel!

Niisugust häälteenamuse demokratismi oleks võinud avalikuks piikamiseks arvata, kui mitte asjaolusid silmas pidada, mis oletada lubavad, et mehed demokratismi põhjusemõtetest tõesti nii aru saavad. Olgu mis küsimus tahes elus otsustada, muud kui sõrmed püsti ja enamus määrab ära, mis sündima peab! Tõepoolest ei ole sarnast demokratismi ilmas olemas. Tuletame meele vabadusi, mis igale üksikule inimesele võimalikult laia piirkonna kätte näitavad, kuhu enamuse otsused ei ulata mõjuma. Demokraatlik enamus ei tähenda muud, kui et vabadused teisiti paljudele kättesaadavad ei ole, kui enamuse sundimise abil. Eesti üliõpilaste seltside tegevusvald ulatab aga just sinna maani, kus sunduslik olemine pääle hakkab. Üliõpilaste seltside ülesanne on noori inimesi kõlblikult ja vaimliselt kasvatada, seltsimehelise eeskuju läbi vägivallata juhtida, olemist võimalikult mõnusaks teha omasugustele lähinemise teel. Eeskuju, loogilised argumendid on sõjariistadeks, et inimesi midagi tegema sundida. Viimasel mõeldud Tartu Eesti üliõpilaste seltside vahekorid pidi otse

vastapidiselt korraldatud olema. Vahekorra komisjon pidi koos seisma seltside asemikkudest seltside suuruse järele. Otsused pidid häälteenamusega tehtama, mis juures asemikkude otsus seltside pääkoosolekute läbi ettemääratud oleks olnud. Igasugune loogiline võitlus mõtete eest oli kõrvaldatud.

Kui parlamentides otsuseid tehakse ja enamus vähemusele seadusi ette kirjutab, siis ei ole selle juures kunagi erakondade põhjusemõtete ärasalgamisega tegemist, nagu seda meie üliõpilaste vahel oleks olnud, kus üksikud rühmad enesele mitte väliseid ülespidamise reeglid, seltskondlikku olemist võimaldavaid norme ettekirjutada poleks lasknud, vaid oma kõlbusliku ja vaimlise füsioloogiat hulga otsustada oleks annud. Lahkuminevad põhjused ja lahkuminev ilmavaade on piiratud inimliku ilmaga arusaamise ja mitmesuguste olemistingimuste tagajärg. On mõeldav seisukord, kus ilmavaate üle vaidlust ei tarvitse olla. See on siis, kui inimkond olevustest koos seisab, nagu teda geniaalne Prantsuse matemaatik Laplace ettekujutas. „Päälle,“ — kirjutab ta*), „kes teatud silmapilgul tunneks kõik jõud, mis loodust elustavad, niisama ka olevuste, kellest ta koos seisab, vastastikkuse seisukorra; kes päälle selle suudaks need andmed analüüsida ja nii hästi kõige suurema ilmakahe kui ka kõige kergema aatomi liikumist ühes formelis avaldada, — ei oleks midagi arusaamatut, ja tulevik, samuti ka minevik, oleks selgelt tema silmade ees. Inimlik mõistus pakub sellest pääst nõrga pildi täiuses, milleni ta täheteaduse on tõsta jõudnud“. Laplace olevusi veel ilmas ei leidu, Eestis kõige vähemalt, sellepärast meie vaidlused mineviku, oleviku kui ka tuleviku kohta, sellest meie ilmavaatelised lahkuminekid. Nii pisikesed kui meie olud ka on, kuid nad pakuvad ometi elutingimustes lahkuminekuid; meie astume elusse mitmesuguste kalduvuste ja maitsetega. See on teine lahkumineku põhjus. Tõele ligemale ei saa inimesed muidu, kui otsides, tõekspidamisi üles seades, neid arvustades. Arvustamine on kõige võimalikum vastastikkune, kuna iseene arvustamine juba sellepärast raske on, et harjumus mõtteviisi päälle mõjub. Sellelt seisukohalt on Eesti üliõpilaste rühmitumine otse soovitatav. Mitmesugused vaatepunktid saavad võimalikuks. Meil on tüütuseni vaieldud selle üle, kas võib üliõpilasel ilmavaadet olla või mitte, iseäranis poliitilist. See küsimus on meie noores „Üliõpilaste Lehes“ kõikkülgelt läbi harutamata. Ma puudutan teda siin ainult nii palju, kui üliõpilaste vahekorra

---

*) *Essai philosophique sur les Probabilités. Seconde Édition. Paris 1814 p. 3.*

selgitamiseks hädasti tarvilik. Absoluutselt ilma ilmavaateta inimest ei ole olemas — vist on loomadelgi teatud ettekujutus ümber olevatest asjadest ja nende vahekorrast, mida ilmavaateks võiks nimetada. Ilmavaade ei ole ju muud, kui teadvuslik ettekujutus looduses leiduvate asjade vastastikkusest vahekorrast ja nendest jõududest, mis temas tegevad. Nii primitiivne, kui kellegi ilmavaade ka võib olla, ta on siiski ilmavaade. Üliõpilase oma peaks sunduslikult õige kõrgel järjel seisma. Ilmavaade on muu seas ka asi, mis meie mõtlemist ja tegevust juhib, ta on põhjasmõtete kogu, õigemini süntees. Poliitiline ilmavaade on ettekujutus soovitavast ühiskondlikust korrast. Ajakohase kõlbliku ja teadusliku ilmavaate vajadust Eesti üliõpilasele saab ehk selgeks teha, kui meele tuletame, et teaduslike tõe omandamine ülikooli kodanikkudele kohustav on. Kõlblikud juhtmõtted on jälle tarvilikud, et esimesel halvemal juhtumisel mitte sündmata kangelase tegusid tegema hakata kaasvõitleja mõjul, kes juba elu halbade külgedega ära harjuda suutnud, tuletame ainult meele jooma ja enese nooruse jõudusid raiskama ahvatlemist, mida meie üliõpilaste, iseäranis värvikandjate hulgas kahjuks mitte harva ette ei tule. Aumees peab üliõpilane ometi olema. Poliitika vajadus ei ole nii kergesti mõistetav. Ometi on poliitika kõlbuse ja teadusega sedavõrd ühenduses, et kes üleüldse ilmavaatelistele küsimustega tegemist teeb, see poliitikast mööda ei pääse. Elu paneb vahetpidamata küsimusi otsustamiseks ette, mis inimest paratamata poliitikuks teevad, iseäranis, kui sind ümberolev elu kaasa kisub, kui sa selleks küllalt õrnatundeline oled, et sinu õigusetundele ja arusaamisele vastakäivate nähtuste päale reageerida. Arenenud seltskonna liikmele on tarvilik arenenud õigusetunne, tunne, et inimeste vahel nii ja niisugune vahekord peab olema. Üliõpilased on iga rahva juures rahva südametunnistuse osa etendanud, eelväeks olnud igasugustes võitlustes südametunnistuse, teaduse ja muude vabaduste eest. Muidugi on nad ka vastasrinnas võidelnud, sest ükski südametunnistus pole midagi absoluutist, igavesest ajast kindlaks määratud. Rahva seas on mitmesuguseid südametunnistusi. Üks osa Eesti „rahva südametunnistust“ on feodaalaristokraatliku Balti mõisnikuseisuse traditsioonidega läbi imbnud. Pääsjalikult värvikandjad üliõpilased on selle ilmast arusaamise edustajad; muidugi mitmesugused organisatsioonid mitmesugusel määdul. Hakatakse kõige esiti välimusest päale ja lõpetatakse poliitikaga, mis pääsjalikult selles seisab, et hoolega status quo alleshoidmise eest seistakse. Suured saksad on ülikoolis olles värvikandjate korporatsioonide liikmed, meie kah. Parunipoeg yehkleb

mõõgaga ja käib kahevõitlusel, Eesti vend samuti. Isegi Saksa keele kõnelemine on aristokraatliku olemise tnnnismärgiks võetud. Seesmiselt on elumaitsemise põhjusemõte väljaarenenud. Ülikoolis õppimise aeg on mureta nooruse aeg, tarvis rõõmus olla, ükskõik missuguse hinna eest. *Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus*. Pärast tulevad elumured, vanadus. Lõbus ollakse viina, õigemini õlle, naisterahva ja laulu abil. Kuidas teised inimesed elavad, see ei lähe sarnasele värvikandjale korda, sest Jumala ilm on temale ilus ja fest steht und treu die wacht praeguse korra alleshoidmiseks.

Vastandiks on värvikandjatele omal ajal paljusõimatud „pu-nasesärgi“ mehed. Nemat on parunlikkuse asemel Vene ja Lääne Euroopa äärmise demokraatliku põhjusemõtetega kokkupuutumisse astunud. Suure Prantsuse revolutsiooni põhjusemõtted: *liberté, fraternité, égalité* on iseäranis üliõpilaste pahema tiiva lipukirjaks. Välimuse abil endid hulkadest eraldada ja ühte osa inimesi enesest alamaks arvata nemad ei või. Hoolimatu lõbumaitsemise asemel tõmbavad suured eluküsimused varakult selle osa üliõpilaste tähelepaneku oma pääle. „Nooruse rumaluste“ tegemisest hoidumise tõttu tuuldelaskmata energia muutub intensiivsemalt töötamiseks ehk poliitikaks.

Kahe äärmuse vahel on üliõpilaste rühmad, kes igasuguste küsimuste kohta seisukoha võtmise juures igavesti kõiguvad. Kantakse värve mitte enam aristokraatliku olemise demonstree-rimiseks, vaid nooruse ilutsemise ehtena. Kõige jalust rabavam näitus „vahemise üliõpilaste kihi“ ilmast arusaamise kohta on see, et nende ühe osa edustaja kuskil Eesti linnas linna valimiste võitluse ajal „vahemise valijatekihi“ ninameheks hakkas, selle valijate kogu edustajaks, kes veel ei tea, kas nad aristokraadid või demokraadid, sakslased või eestlased on, kellel ühe sõnaga mingisugust arenenud ilmast arusaamist ei ole.

„Vahemised mehed“ võivad arusaadavalt ise oma keskel ja ka äärmiste voolude edustajatega kuidagi läbi saada, kui nende juures ühed või teised kalduvused ülivõimu oma kätte ei saa.

Vastastikkuse läbikäimise probleemi pääraskus seisab just meie üliõpilaskonna üksteise vastu seisvate parema ja pahema tiiva kokkusündimises. Kõige päält on tarvis konstateerida, mis nad üksteisest arvavad. Radikaalid vaatavad omade ideeliste anti-poodide kui inimeste pääle, kes küllalt iseseisvad ei ole, kes põhjusemõtte järele toimetavad: „Куда конь копытом, туда рак клешней“. Mis on eestlasel-talupojal ühist oma saksa-tõulise aadelisoost naabriga? Kas katab värvimüts suursugususe puudumise kinni? Kuid see kõik ei ole veel midagi. Tõulisele

väljavalitud olekule, verearistokraatiale võib eestlane hääde tagajärgedega ainult vaimlise üleoleku, vaimlise suursugususe vasta seada, et laias ilmas lugupidamist leida. Lõbutsejad üliõpilased, kelle tüübilisi edustajaid värvikandjate keskelt tuleb otsida, vetivad aga õlles ära, raiskavad oma jõu suguliste liialduste abil ja jorutavad õpiaja maha, nii et õppimisel mingisugust mehetöö maiku juures ei ole ja see koolipoisiliseks muutub. Paljudel kordadel ei lõpetata ületuldse ülikooli. Seda ütlevad saksased (v. Kügelgen) oma nooresoo kohta^{*)}; seda õigem on ta eestlaste kohta, sest järeletegijad on alati *plus royalistes que roi*, iseäranis mis lõbusasse olemisse puutub. Just siin on punkt, mis radikaalseid omade akadeemia naabrite vasta tagasihoidlikuks teeb. Elu on võitlus ja ülikoolis olles on pääle lõbusa oleku, mille vasta iseenesest keegi olla ei saa, veel teisi ülesandeid täita. Elu on natuke pikem, kui silmapilk. Mis teistesse lahkumineku punktidesse puutub, siis on nad osalt maitseküsimused, muist aga ajakohase loogika läbi tingitud. Mis tähendab praegusel ajal mõõgavehklemine?^{**)} Ajastjäänud harjumust, millel siis mõte oli, kui mõök elu eest võitlemise abinõuks kõlbas. Viletsaks toksimiseks (v. Kügelgeni sõnad) olla ta nüüd Tartus muutunud. Ja kahevõitlused? Missugune arenenud õigusetundega inimene võib niisugusest au jalaleseadmisest lugu pidada? Demokraatlikku arusaamisse ei mahu ka, näituseks, vaade naisterahva kui asja, kui lõbuobjekti pääle.

Jseenesest mõista, et teiselt poolt samuti üleõla vaatamisega vastatakse. „Jssand“, ütleb näituseks mõni *frater*, „ma tänan Sind, et ma mitte ei ole kui see töllner säält pahemalt poolt, kes punast särki kannab,^{***)} dubinushkat oskab ja burshi lauludest midagi ei pea.“ Lõpmatu igav näib nende elu olevat, mis mõne mehe arvates ainult klassivahede uurimisest koos seisvat (v. „Eesti kultuura“ I. lhk. 125). Raske on ettekujutada, et sarnased vaated ja kalduvused nii pea lubaksid sõbralikku ja lõbusat kooselamist toime saada. Jseradade käimine onparatamatu, mis muidugi i g a s u g u s t kokkuleppimise võimalust ei eita. Balti sakslased meile kokkusündimise eeskujuks ei kõlba, sest nemad ei ole rahvas, vaid ainult seisus ühesuguste traditsioonide ja kalduvustega.

J o h. J a n s.

*) V. „Post.“ 1913. nr. 293.

**) Mõõgavehklemisel kui s p o r d i l võib oma väärtus olla. „Ül. Lehe“ toim.

***) Tõesti ei mäleta pahempoolseid Eesti üliõpilasi punase särgiga kunagi uhkustamas näinud.

Aksel Kallas luuletajana.

Mõned üksikud tingitavad erandid väljaarvatud, avaldab praegune Eesti üliõpilaskond haruldaselt vähe tegevust ilukirjanduse ja kunsti aladel. Iseäranis meie vanemat haritlaste põlve vaadeldes, hinnates, mis see omal ajal neil aladel korda saatnud, võrreldes endi s t n ü ü d s e g a, tundub väärnähtusena, vähemalt ebaloogilisena praeguse Eesti akadeemilise nooresoo nii vähene huvituski kirjandusliikkude ja kunstiliste küsimuste vasta.

Meile ei saa aga midagi ette heita. Tööd teeb Eesti üliõpilaste enamus enne kui nüüd. On see siis meie süü, et praegune praktilise ärivaimuga läbi imbunud aeg aineliselt värtusetuile kunstipüüetele nii vähe vastatulev; et meie kitsas õhkkond ja laenatud traditsioonidest kokku lapitud ilmavaated selleks nii kohased, et suursugusemaid ja õrnemaid kasvusid juba idus lämmatada? Pääle selle ei ole meie üliõpilaskonnal oma minevikku; meie oleme algajad, kujunemise ajajärgus. Palju jõudusid nõuab meie enda korraldus, ja ikka uuesti toob see raskeid sisemisi kriise päevakorrale. Loov töö eeldab aga hoopis teistsuguseid tingimusi.

Teiselt poolt tungivad ühes edasirühkiva ajaga ikka rohkem pääle kõiksugused tegelikud seltskondlikud, ühiskondlikud ja rahvuslikud ülesanded, mis edasilükkamatud, mis tegijaid tarvitsevad. Siin ootavad tööväljad, mis mitte üksi intelligentlikka jõudusid ei nõua, vaid kuhu noorus võib anda, ja peabgi andma, kogu oma hinge, kõik oma armastuse ja viha. Ja kuigi siis veel üle jääks noorusele ikkagi omaseid luule kalduvusi, elevuslikka silmapilkusid, siis nõuab ju elukevade igauhe käest oma osa — vähemalt peaks see nõnda olema. Näib aga, nagu oleks meie noorsugu selleks liiga vähe noor, liiga vähe elurõõmus, vaimustusvõimeline, tundeline ja anduv: oleme ju aja ja oma vanemate lapsed ning oma tõu omaduste kandjad. . . Seda enam tähelepanekut teenivad need üksikud väljavalitud, kelle loomisvõimne geenius selleks küllalt tugev, et ennast vaenulisteski oludes maksma panna, ehk need jumalatest õnnistatud päikeselapsed, kellede võimed olude õnneliku kokkujuhutumise tõttu on võinud vabalt välja kujuneda. Need on erandid, pühapäevainimesed.

Erandina meie luulevaeses üliõpilaskonnas esineb kahtlemata luuletaja Aksel Kallas.

Ei ole ma enesele muidugi mitte ülesandeks seadnud järgnevates ridades Kallast kui kirjanikku-luuletajat põhjalikuma hindamise alla võtta, selle juures teatavaid üleüldiseid kriteeriume tarvitades — liiga väikene on siamaale veel Kallase produktsioon, liiga noor, muutlik ja ebamäärane omades kalduvustes ja maitsetes kirjanik ise selleks, et juba lõpulikult fikseerida võiks tema luule pääjooni, et ära määrata võiks neid mõjusid, millele all tema esimesed tooted ilmale sündinud.

Võiks isegi üleaarune näida siin kohal Kallasest ülepea kõnelda, Kallasest, kes ju Eesti keeles — mis luulesse puutub — mitte sõnagi ei ole avaldanud. Tõe poolest seisab aga otse selles üks Kallase suurematest teenustest, et olles tuline rahvuslane, käsitades eestilisi aineid, tõlkides meie ilusamaid rahvalaulusid ja meie kunstluule paremaid tooteid, ta meid on aidanud tuttavaks teha „säälpoolgi“ — sellega olles meie edustaja väljaspool meid. Ja mitte üksi edustaja, vaid ka tähelepanud ja hinnatud luuletaja. Mõõduandev keele valimise juures on aga muidugi olnud põhjus, et ainult oma emakeele üle vabalt valitseta võidakse — nimelt just luules.

Luuletajana esineb Kallas ümberpanekutega (Estnische Klänge) ja algupäraste töödega (Am Moor) — kaks luuletuste kogu; mõlemad juba paari aasta eest ilmunud.

Esimeses kogus (Estnische Klänge) on edustatud tosina rahvalaulude tõlgetega Eesti muinasluule, millele järgneb kronoloogilises järjekorras, Jannsenist alates ja Villem Grünthaliga lõpetades, pikem valitud kogu Eesti kunstluule tooteid. Isamaaliste tunnete annet tuues on Kallas enesele ülesandeks seadnud „kuigi kahvatus värvides, siis ometi võimalikult tõeustavat pilti joonistada Eesti luulekunsti saamisloost“. Ülesanne ei ole seega mitte kerge olnud ja pilt on tõesti kahvatu saanud.

Luuletöedena üleüldises mõttes on Kallase ümberpanekutel kahtlemata oma väärtus, mis vormi ilu, kujuka ütlemisviisi, riimide kõlavuse ja värvirikkuse pääl põhjeneb — omadused, millele juure Kallase algupäraste luuletuste hindamisel veel tag si tuleme —, kuid nad ei täida oma otstarvet dokumentidena, mis Eesti luuleilma võõrastele peavad tutvustama. Tähtis ei ole siin mitte üksi täielik läbitungimine samast vaimust, mis originaali elustab, vaid niisama palju võimalik kinnipidamine algkujulisest välisest vormist.

Kui kunstluules tõlkijale veelgi lubatud on teatavad vabadused, siis on rahvaluules tingimatuks nõudmiseks algusteksti tähipäälne edasi andmine. Ja just siin eksib „Estnische Klänge’de“ autor kõige rohkem. Olles vaimustatud isamaalane, on ta püüd-

nud rahva hingele lähineda, kuid ei ole ometi mitte täiesti sellesse tungida suutnud. Siin ilmub kodukasvatuse ja ümbruse mõju: suurlinnas mõõda saadetud vastavõtlikumad ja muljerikamad noorusaastad on kirjaniku rahvast lahutanud. Sellepärast otsime Kallase tõlgetest asjata seda rahvaluule vaimu, mis igalt „Vana Kandle“ leheküljelt vasta lehvib; otsime nii sagedasti asjata seda vaikist, kurvapärast, intiimist tooni, seda rasket, kohmakat, kuid iseloomulikku sõnastust, neid sarkastlikka torkeid, tabavat pilget, seda monumentaalist lihtsust, mis Eesti rahvalaulule omane. Neid puudusi ei kata ei Kallase terav luuletaja instinkt ega kõlavad — sagedasti liiga kõlavad värsid ja juba muidugi mitte tema ohtralt tarvitatud „poeetiline vabadus“ ja mitte igakord õnnelikult tagasihoidud paatos.

Enam õnnestanud on kunstluule tõlked. Ühelt poolt ei torka nende juures nii silma tähtsamadgi kõrvalekaldumised originaalist, kuna teiselt poolt tõlkijal kergem on üksikute kirjanikkude, kui modernide kultuura inimeste hingeelusse ja mõttekäiku tungida ja seda tõetruult edasi anda. Nii leiame siin rea õige hästi kordaläinuid tõlkeid Juhan Liivi lihtsaist lauludest, Sööti, osalt ka Enno ja Suitsi luuletustest, vähemal määral vanemate laulikute omadest. Vaimustust, tahtmist ei ole siingi puudunud; siiski ei ole tabatud, ei ole võidudgi tabada lihtsat südamlikku, naiivi joont, mis Jannseni, Kuhlbari ja teiste vanemate luuletajate salmikutest läbi käib. Isamaa lauludes näit. tõuseb nooruse paatos liiga kõrgele ning enam kui ükskord kaldub tõlkija liiga iseseisvale teele. Sagedana defektina tunduvad ka korduvad, liiga üleüldised ja ebamäärased epiteedid, mis üksikud tõlked tõesti kahvatuks teevad, nende individuaalse karakteri hävitavad, nende reljefsuse kustutavad. Kõige vähem kordaläinud on Kallasel vist Grünthali meeleoluliste loodusmaalide edasiandmine. „Luite“, näituseks, ei ole algkuju omapärasest peenest keelelisest ilust ja varjundusrikkast pildist peaaegu midagi järele jäänud.

Mida piiratam luuletaja tõlkes, seda vabam on ta iseseisvas produktsjoonis. Omis tõis avaldab meile kirjanik täiel mõõdul omad võimised. Selles mõttes on Kallase algupärase luuletuste kogu „Am Moor“ meile kaugelt tähtsam kui tema tõlked.

Kuid juba algusel tähendasin, et Kallas veel kaugeltki ei ole väljakujunenud kunstnik; tema luulesünnitused ei pretendeeri milgi tingimusel lõpetatuse ja küpsuse pääle. Siiski kannavad tema katsedgi suureandelise luuletaja märki, neid kannab tõsine inspiratsjoon. Need on enamasti vaimustuse silmapilgul sündinud lüürilised ülevoolamised, tundelegid, mõttesädemed, vasta-

helid kõigest sellest, mis seda noort, nii vastavõtlikku hinge on riivanud. Ja seda on nii palju: loodus, selle iludused ja saladused; inimese elu; liblikaid tagaajav laps; seltskondlik comme il faut, igaviku küsimused. . . Ja kõigis neis minutilistes sententsides, möödalendavais üleelamistes, silmapilklistes kajastustes, tujudes, mälestustes ja üksiolekutes tuksub sügav tunne, läbielamise algjõuline kaasakiskuvus; nad on inimese hinge otsekohene avaldus, hinge, kes alati ekstaasides peab elama, kes keskmisi kalduvusi ei tunne, kes alati vaimustuse tules peab põlema, hinge ilma tasakaaluta, ilma filisterliku kindlusega, alati muutuva, paenduva, väriseva, meeleoludest veedeldud*), hinge, mis kunni fanatismi kalduva askeesiga ühendab muretu elumaitmise — suure lapse hinge, kes tõsise näogagi uskuma ei suuda panna, et ta „vana mees“ oleks („Täusche mich“).

Kallase luuletused on noored. isemeelsed ja tujukad; nad ei ole veel suutnud kindlat, kivistunud vormi võtta. Keeleliselt on nad ilusad, sagedasti otse meistriliselt ilusad. Imestamisväärt peenest tähelepanekust ja tabavast edasiandmisest tunnistavad tema looduse häälte järeleaimamised ja sõnamaalid. . . Mõnikord tungivad aga mõtted, kujud nähtavasti liiga tormiliselt päälle, nõuavad väljendust kiiremini kui kirjanik suudaks neile soovitud kuju anda. Säält tekib siis ebatavaline ideede kontsentratsioon, mis küll harjunud meistri käes võib õnnestuda, vähem vormi üle valitsevale aga komistuskiviks saab: liiga palju mõtteid tungib lühikestesse lausetesse kokku, teeb neid raskepärasteks ja sunnib enam kui ükskord keelereeglite ja ilu vasta patustama. Kuid seda tuleb võrdlemisi harva ette — õnnelik luuletaja instinkt juhib kirjaniku enamasti ikka õigele teele. . .

Iseäralikul kohal Kallase tööde hulgas seisavad tema vaimulikud luuletused. Neid on siin vähe — vast tükki kolm, kuid väärtuse poolest on need paremate hulgas. Olgu näituseks: „Führe mich nicht in Versuchung!“ — sügav, müstiline, täit inimest valdav tunde avaldus. Nagu laene voog tõuseb ahastus ja kartus ilma eest ühes enda nõrkuse tundega, paisub piinatud, rahutu hinge appihüüdeks ja lõpeb vaikse palvega, millesse viimane lootus pandud.

Just viimases, s. o. usulismüstilises luuleharus võiksim Kallaselt kõige rohkem oodata. Siin võiks ta tõesti väärtuslikku meie vaimuvaesesse vaimulikku luulekirjandusse tuua. Kuid lootus on kõikuv. Kallas kirjutab ainult Saksa keeles. Liiga julge oleks arvata, et ta meile juba lähemal ajal midagi niisama väärtuslikku Eesti keeles suudaks luua.

*) Sõnast „veetlema“ = „kaasakiskuma“.

Raske on ülepea ütelda, mis meil Kallaselt oleks oodata. Noor, andeline kirjanik võiks ju palju lubada, kuid liiga muutuv, liiga tujukas on Kallase muusa, et tema kohta midagi kindlat ütelda võiks; ning kirjaniku ebatavalises temperamendis peitub idusid, mis kõik ettekuulutused enneagisteks võivad teha. . .

M. Josep.

Üliõpilaste organisatsioonid. □ □ □

Üliõpilaste organisatsioonide tegevasse väkke kutsutud liigete nimekiri.

Tartu.

Eesti Üliõpilaste Selts.

vil.: Kadak Karl, jur. tagavaraväe lipnik.

Luud Karl, jur. " " "

Adamson Johannes, hist. " " "

Depmann Jaan, jur. maakaitseväeline.

Luiga Juhan med. arst Kroll Gustav, med. arst

Lüüs Ado, med. " Kuriks Oskar, med. "

Tanilas A., med. " Möttus Alfred, med. "

Konik Karl, med. " Reimann Toomas, med. "

Talvik Siegfried, med. " Pedussaar Paul, med. "

(Serbias) Valtok Hans, med. "

Bernakoff Rudolf, med. " Ring Elmar, prov. (oli tege-

Greenberg Georg, med. " vas sõjaväes).

Hansson Jaan, med. "

Üliõpilased :

Reiman Nikolai, jur. tagavaraväe lipnik

Pallo August, jur. " "

Kangro Bernhard, math. " "

Kurvits Hans, jur. sõjaväe koolis.

Jakovlev. V., med., asearst Rätsep B., med., asearst

Lepp Feliks, med. " Peterson Tõnis, med. "

Lindpere Voldemar, med. " Tamm Rudolf, med. "

Laipmann A., med. " Tats Peeter, med. "

Niggol Heinrich, med. " Tomberg Otto, med. "

Ojakäär Tõnis, med. " Sarv Nikolai, med. "

Pobol August, med. " Vahtrik Bruno, med. "

„Ühendus“:

vilistlased: Liik Oskar, med., arst.

Palvadre Anton, jur., ohvitser.

üliõp.: Alver Hans, med., asearst Raudsepp Samuel, med. „
Amon Artur, med. „ Söber Hans, med. „
(põrutatud).

Korp., „Sakala“

vil.: Piiskopp Jaan, med.

Tõnisson Martin, med.

Ruubel Jaak, med.

Tumma Ernst, med.

Silbermann Hans, med.

Kukk Adolf, prof.

Sulg Hans, med.

Üliõpil.: Reiman Oskar, med., asearst.

Ainson Juhan, jur., alamlipnik; on lahingus jäljetult kadunud.

Korp. „Ugala“:

vil.: Villems Richard med. vabatahtlik Serbias.

üliõp.: Prisko Julius, med., asearst.

Peetrilinn.

Korp. „Rotalia“:

vil. Lossman Artur, med.

Mats Mihkel, oec.

üliõp. Mägi Leo, sylv.

Margevitsch Adolf, math.

Peetrilinna Eesti Üliõpilaste Selts:

vil.: Kampmann Leopold, chem. üliõp. Oidermann Hans, phil.

Kann Peter, jur.

Uint Voldemar, math.

Rei August, jur.

Tulmin Martin, jur.

P. E. Ü. S. „Põhjala“:

Part Johannes, jur., langenud lahingus.

Pihlak Artur, (teede) ing.

Gulbe Roman, hist., vabatahtl.

Summer Robert, rer. nat.

Lossmann Artur, med.

Tinni August, pharm.

Rebane J., med.

} vilistlased.

„Taim“: üliõpilane: Ant Anton, agr.

väljaastunuist liigetest: Vares Jakob, agr.

Saarman Roman, agr.

Riig.

K o r p. „V i r o n i a“ :

- vil. Amberg Oskar, ing. techn.
- Emberg Erich, cand rer. merc.
- Vestel Georg   "   "   "
- Perna Arthur, ehit. ing.
- Erma Karl, õpet. agr.
- Kissa Mats, ing. techn.
- Kerson Oskar (vabat.), õpet. agr.
- Ritson, Juhan, ing. techn.

Üliõpilased :

- Jonson Gustav, mech.
- Toom Georg, ing.
- Kuusik Paul (vabat.), rer. merc.
- Berkmann Paul („), „ „

R i i a E e s t i Ü l i õ p i l a s t e S e l t s :

- vil. Raud M., ing.
- Õpik P., cand. rer. merc.

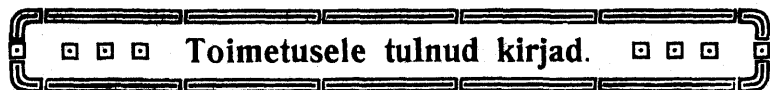
Moskva.

M. E. Ü. S..

- vil.: Klaasen Michkel, jur.
- Kuusik Vladimir, jur.
- Vahtramäe Hendrik, jur.

Üliõpilased :

- Käärrik Theodor, jur.
- Tiitso Richard, agr.

V. A.

„Üliõpil. Lehe“ toimetust!

Palun „Üliõpil. L.“ nr. 5. siin juures olevale Eesti Üliõpil. S-si kirjale ruumi.

K. austusega

A. Bachmann

E. Ü. S-si s. a. esimees.

Ühe vahejuhtumise kohta, mis Eesti Üliõpilaste Seltsi ja korporatsiooni „Sakala“ vahel olnud, on Eesti Üliõpilaste Selts järgmist otsustanud: „Kuna Eesti Üliõpilaste Selts oma esimehe

ja teiste kaudu kuuleb, et korporatsioon „Sakala“ edustajad seletanud on, nagu ei pakuks Eesti Üliõpilaste Selts vaenulikkude kokkupõrgete aumehelikuks õiendamiseks mitte tarvilikku kindlustust ehk garantiid, ja et korporatsioon „Sakala“ võimalikuks on arvanud Eesti Üliõpilaste Seltsi liiget vasta oma paremat teadmist varguses süüdistada ja ettetulnud sekeldust politsei võimu abil õiendada, siis arvab Eesti Üliõpilaste Selts omaks kohuseks mitte ainult vastust korporatsioon „Sakala“ kirjaliku nõudmise pääle andmata jätta, vaid ka iga vahekorra korporatsioon „Sakalaga“ täiesti lõpetada, nii kaua kui see oma eelpool tähendatud teguviisi eest vastavat autasu ei ole muretsenud“.

Eesti Üliõpilaste Selts.

Tartus, oktoobrikuul 1914.

Toimetuse tähend.

Vahejuhtumine, millest E. Ü. Seltsi kirjas kõneldakse, on Tartu Eesti üliõpilaste ringkondades väga piinliku seisukorra loonud, mis koguni avalikkudeni kokkupõrgeteni on viinud. Kohtumõistja seisukohale asumata ei saa meie üliõpilaskonna häälekandja „Ül. Leht“ asjast siiski vaikides mööda minna. Organisatsioonid, kellesse asi puutub, peaksid viibimata abinõusid tarvitusele võtma, et avalikkudest kokkupõrgetest hoiduda mingisuguse modus vivendi leidmiseni. Sennine ülesastumise viis ei vii milgi kombel lähemale auvahekorra uuesti jalaleseadmisele.

Toimetuselt.

Sellest numbrist on pidanud ruumi puudusel ära jääma pikem kirjutus esimese üliõpilastevahelise spordipäeva kohta, samuti mõned arvustused, mis 6-ndas numbris avaldatakse; see ilmub novembris. Nr. 7—8 ilmub jõulukuul.

Toimetuse liikmed: V. Ernits, V. Jõuram, H. Karro.

Vastutav toimetaja ja väljaandja V. Grünthal.

Triikist ilmusid Eesti Üliõpilate Selt. kirjastusel

Sirvilauad 1915.

Lisas: A. Sihver: Baltimere ajalooline minevik; Lui Olesk: Praegune ilmasõda; V. Ernits: Rahvused Austria-Ungaris; H. Kruus: Poolakate rahvuslikuist püüetest; I. Tõnisson: Suur ilmasõda ja Baltimaade tulevik; H. Niggol: Vähjatõbi. HIND 10 KOP.

Lähemas tulevikus ilmub

≡ Rahvuseküsimumust ≡

nimeline koguteos, Eesti Üliõpilate Selti Kodumaa Tundmise Osakonna ülesandel korraldanud V. Ernits.

Uuemast kirjastusest soovitab E. Ü. S.

1. J. Tõnisson: Põhjamaa rahvaajaloo, hind 5 k.
2. J. Roos: Põltsamaa minevik — hind 15 kop.

VANEMAST KIRJASTUSEST:

Eesti Üliõpilate Selti raamatud I leht — 50 kop., II — 50 kop., III — 50 kop., IV — 50 kop., V — 30 kop., VI — 60 kop., ja VIII — 45 kop., eelviimane leht on pühendatud Tartu ülikooli 111. ja viimane — Ch. Darwini mälestusele.

A. Late: Neli taulu, klaveri kaasmängu, hind 60 k., üksikult 20—30 kop.

„Eesti Kirjameeste Selti“ pärandusest: Aastaraamat 1875—1879 ja 1881—1890, Aastakaigu, hind 20 kop. Huvi-
tavad isearanis meie lähema mineviku voolude ja vaimuelu tundma õppimiseks. „Eesti kirjanduse võidupidi raamatud“ I ja II — a 10 kop. (ka nootidega).

C. R. Jakobson, Kõrvalisama kodaell, hind 5 k. Pöõret tegev, kinnituskõne oma aja kohta.

Pildikirjastus: E. Amensi näopilt — 10 k., Dr. F. R. Kreutzvaldi näopilt — 10 kop.

Sirvilauad 1898—1914, a 5 kop.

Selti kaudu ostjale 40% hinnaalandust!

N.B.! Eesti Ü. Selti Loodusteaduse Osakonna toimetusel on ilmunud Heinrich Niggoli

Eesti Arstiteadusline Sõnastik

Arstide Selti kirjastusel. Hind 75 kop.

Põhja-
Balti

„Üliõpilaste Leht“

Ilmub 8 korda aastas, 4 numbrit enne, 4 numbrit pääle jõutu.

Tellimishind:

aastas ühes postikuludega 150 kop., üksik number 25 kop.

Adress: Юрьевъ (Лифл.) G. Zirk'i trükkikoda.
